

„naslov jedne od triju knjiga epa *De vita et gestis Christi* Jakova Bunića“, nego: naslov treće knjige epa *De raptu Cerberi* Jakova Bunića (u kojega je, jasno, ime napisano: Euphrosyna).

Još mi valja napomenuti da u ovom izdanju — očigledno zbog golemosti teksta — nema usporednoga hrvatskog prijevoda, kako je inače uobičajeno u Akademijinoj zbirci „Hrvatski latinisti“. Takvu iznimku smatram opravdanom, smatrat ću je i u buduću, kada to bude potrebno zbog brzine objavljivanja što većeg broja hrvatskih latinista. Pogotovu ako se bude radilo o tako značajnom tekstu kakav je Crijevićev i tako izvrsnom izdanju kakvo je Krasićevo.

Primljeno 28. marta 1982

V. Vratović,
Filozofski fakultet, Zagreb.

LATINSKI PJSNIČKI JEZIK

La lingua poetica latina, a cura di Aldo Lunelli. Saggi di W. Kroll, H. H. Janssen, M. Leumann. Premessa, bibliografia, aggiornamenti e integrazioni del curatore, 2a ed. riveduta e ampliata. Bologna 1980, Pàtron editore, LXXV + 206 str.

Tri su tematski usko povezane studije, i to u talijanskom prijevodu, okupljene u ovoj specifičnoj knjizi, koju je priredio i u mnogome sadržajno nadopunio Aldo Lunelli, profesor latinskoga na Sveučilištu u Padovi. Autori studija filolozima su dobro poznati, osobito prvi i treći. Prvi je Wilhelm Kroll, od kojega je preuzet dio *Die Dichtersprache* (iz: *Studien zum Verständnis der römischen Literatur*, Stuttgart 1924, više puta pretiskano, najnovije: New-York—London 1978). Drugi je autor Hendrikus Hubertus Janssen, čijem je prilogu izvorni naslov: *De kenmerken der Romeinsche dichtertaal* (Nijmegen—Utrecht 1941). Treći je Manu Leumann i njegova studija prema kojoj je naslovljena cijela knjiga, *Die lateinische Dichtersprache* (iz: *Kleine Schriften*, Zürich—Stuttgart 1959, u nešto kraćoj verziji studija je bila već objavljena u „Museum Helveticum“, 4, 1947, 116 i d.). Krollov i Leumannov prilog izvrsno je preveo s njemačkoga sâm Lunelli, Janssenov je prevele s nizozemskoga G. Nordio i L. Toffolon, s potpunom revizijom Lunellijevom uz konzultaciju R. van Ertvelde.

Kako se vidi, izabrane studije nisu novijeg datuma, čak je Krollova već gotovo šezdeset godina stara. Da za jezik i stil pjesništva postoji nešto slično što bi barem donekle odgovaralo staroj, ali monumentalnoj Nordenovoj *Die antike Kunstprosa*, možda ovakva Lunellijeva ili slična izdanja ne bismo trebali. Kažem: možda, jer usredotočenost na sustav jezičnih osobitosti u rimskih pjesnika, kako ga u rasponu od morfološkog i fonetskog do sintaktičkog, metričko-ritmičkog itd. egzemplificiraju tri izabrana autora, ne bi izgubila na oštini zapažanja i opisa pojedinosti, zvale se one semantičkim posuđenicama ili grecizmima, arhaizmima ili složenicama, epitetima, položajem riječi, metaforikom ili perifrazom, opozicijom pjesničkog i proznog jezika, metričkom ili pjesničkim vrstama uvjetovanošću izbora riječi.

Krollov je prilog najšire filološki zasnovan, s čestim zaletima i u grčko pjesništvo, te s ponekom, danas neodrživom teoretskom pretpostavkom ili zastarjelim argumentima u pojedinostima. Po impostaciji gotovo suprotna Krollovoj jest Leumannova studija, strogo lingvistički sistematična, kompaktna, s lucidnim klasifikacijama, naznakama distinktivnih obilježja i geneze pjesničkog jezika, u sadašnjem trenutku, prema Lunellijevu mišljenju (str. X), „il lavoro più organico sulla lingua poetica latina“. Otrprike na sredini između prvog i trećeg od ovdje izabranih autora, bliži ipak Leumannu, nalazi se Janssen, koji se očituje, među ostalim, jakim konceptom tradicionalizma i čvrstom spoznajom o historicitetu pjesničkog izraza, posvećujući također, i više od ostale dvojice, pozornost problemima fonetskim i prozodijskim. Dakako, zdušno potpisujem Lunellijevu (str. XI i 75) odbojnost prema ekstremnom Janssenovu poimanju, kojim slijedi Mommsenovu liniju o bitnoj zavisnosti rimske književnosti od grčke (doslovne su Janssenove riječi, u izvorniku na str. 6, u tal

prijevodu str. 74/75: „Senza voler fare torto al merito proprio della latteratura romana, si può affermare con sicurezza che essa è dipendente da quella greca in tutti i punti essenziali“.

Ono što knjigu čini nadasve osebnom jesu Lunellijevi zahvati u prevedenim tekstovima i bilješkama uz njih. Da budem jasniji: ti se zahvati, najbrojniji u Krollovim, najrjeđi u Leumannovim tekstovima, sastoje od opazaka izrečenih jednom ili u nekoliko riječi, jednom ili u dvije, tri rečenice, kojima se autorova konstatacija nadopunjuje ili se ispravljaju omaške, previdi u citatima, komparativnim asocijacijama i sl. Najbogatije su nadopune u bilješkama, dijelom iz starije literature, posebice iz novije i najnovije. Valja naglasiti da je svaki i najmanji Lunellijev zahvat, kako u tekstovima tako i u bilješkama, stavljen u posebne, dvostruke uglaste zagrade, tako da nema ni najmanje sumnje, što pripada autoru prevedena teksta, a što priređivaču.

Istu akribiju i izvanredno poznavanje sekundarne literature odaje vrlo opsežna (na 55 stranica), rezonirana bibliografija, kojom Lunelli, nakon predgovora, otvara ovu knjigu, i to u ovim odsječcima: Latinski pjesnički jezik kao kompleksna pojava, Posebne pojave ili aspekti, Metrička uvjetovanost, Fonički i ritmički aspekti, Jezik i stil posebnih pjesničkih vrsta ili određenih razdoblja, Jezik i stil pojedinih pjesnika (izbor). Kronološka je granica bibliografskim jedinicama kraj god. 1979. Da knjiga nema ništa drugo iz Lunellijeva pera nego tu briljantno ostvarenu bibliografiju, već bi potpuno opravdala svoje postojanje i zaslužila najvišu ocjenu. Ne treba se stoga čuditi što se nakon prvog izdanja 1974. sada pojavila i u drugom.

Na kraju knjige priređivač je dodao dva kazala: kazalo riječi i stvari i kazalo citiranih istraživača.

Koliko je strpljiva, pažljiva rada, puna ljubavi prema predmetu i samoprije-gora u susretu s tuđim tekstovima, ugrađeno u ovo djelo! Ono doista može poslu-žiti uzorom u svakom pogledu.

Primljeno 28. marta 1982.

V. Vratović,

Filozofski fakultet, Zagreb.

ACTA CONVENTUS NEO-LATINI AMSTELODAMENSIS

Proceedings of the Second International Congress of Neo-Latin Studies, Amsterdam 19—24 August 1973. Ed. by P. Tuynman, G. C. Kuiper and E. Keßler, München 1979, Wilhelm Fink Verlag, 1095 str.

Iako sam u našem časopisu (XXIII 2, 1973, 381—383), i to uglavnom prema radu u pojedinim sekcijama, prikazao tijekom Drugoga međunarodnog kongresa za neolatinske studije u Amsterdamu 1973, vrijedno je osvrnuti se sada ukratko na objavljeni svezak *Akata* s tog skupa. Doduše, *Akti* su izdani s priličnim zakašnjenjem, u međuvremenu održana su još dva kongresa (u Toursu 1976 i u Bologni 1979, a 1982. bit će u Škotskoj, St Andrews, peti po redu). Ali većina od ukupno 83 tiskana referata u amsterdamskom zborniku nije izgubila ni od aktualnosti uočenih teoretskih problema ili sintetičkih sudova, a pogotovu bezbroj istraženih pojedinosti, bilo u pisaca ili u pregledima nekih razdoblja ili vrsta u nacionalnim književnostima latinskog izraza, nikako ne prestaju biti dragocjenim kamenčićima u velikom, raznobo-jnom mozaiku novolatinske književnosti.

Acta se otvaraju s nekoliko pozdravnih govora na početku kongresa, među njima i Leumannovim, na latinskom, s poticajnom završnom poantom: „Vivet Latinitas, dum coletur: ergo colatur!“ Zatim po abecednom redu autora slijede referati. Okupit ću, u nekoliko tematskih skupina, najzanimljivije, naznačiti im na najkraći način sadržaj ili naslov i u zagradi navesti autora.

Književnopovijesnim ili teoretskim problemima bili su, na primjer, posvećeni referati: novolatinska basna prije i poslije La Fontainea (Collinet), oblici metafore labirinta u 16. i 17. st. (Dallett), pitoreskno u „satiričkim romanima“ prve pol. 17. st. (Desjardins), njemačka povijest književnosti i novolat. književnost